אידישע העלדן

שפּאַנענדער ראָמאַן פון'ם אידישן לעבן
אין דער צייט פון דער גרויסער מלחמה

פון י. ג.

(פאָרטזעצונג)

— מיר זיינען פאַרלאָרן! — האָבן ניטלס בלאַסע ליפּן געמורמלט.

ניימאַן האָט ניט געענטפערט. נאָר באַפענדיק די געליבטע אויף די אָרעמס האָט ער זיך געלאָזט לויפן מיט איר דורך פייער און רויך צו דעם אַרויסגאַנג.

כּיי דער טיר, וואָס האָט געפירט צום הויף, האָט ער זיך אָפּגעשטעלט; האָט פאַרזיכטיק זי געעפנט און האָט זיך אַרומגעקוקט.

די סאָלדאַטן האָבן געשטורמט אויף דער צווייטער זייט פון דעם שלאָס. ביי די פענסטער; אָבער פון דער זייט פון טיר איז דאָ געווען פריי; נאָר אין רוס איז דאָ געלעגן טויט. ער איז געווען דער שאָסן ביים פענסטער פון מאַיר'ס א קויל און א שווער פאַרוואונדערטער האָט ער זיך דערשלעפּט אַהער, וואו ער איז געבליבן ליגן טויט.

קיין איינציקער פון זיינע קאַמעראַדן האָט זיך ווענן אים ניט געקומערט.

— מיך פאַרדריסט דער אומגליקלאַכער, — האָט רפאל ניימאַן געזאָגט שטיל צו גיטלען, וועלכע איז געקומען צו זיך אין דער פרישער לופט. — איך באַרייד אים, כאָטש ער איז א רוס, אָבער זיין טויט האָט מיך געטאָן א טאָכן. איך וועל באַלוצן זיינע קליידער. דאָך וואו איז דער טרעגנט, פון וועלכן סעמיאָן האָט געדעדט?

— אריבער סעמיאָן! — האָט די גוטע הארציקע מיידל אים באַרויערט. — איך האָב אים געקאָנט. ער איז געווען א ווילדע חיה און האָט געשענדעט א אידישע טאָכטער מיט איר מיטער. ווען ער האָט צו זאַמען מיט זיינע רוסן פאַנאַנדערגעפירט זיינע הענט אין מיסליין; אָבער אין גרונד געגומען האָט ער דאָך געראַטן א גוטע הערץ און ער איז געווען געטריי ווי א הונט.

אירע שיינע אויגן האָבן זיך אָנגעפילט מיט טרערן.

— איך באַרויער סעמיאָנען, — האָט זי פאַרגעזעצט, און אין איר שטימע האָט זיך געהערט א געוויין, — אַזוי ווי איך וואָלט פאַרגעסן מיין איינגעגעבן אומגליק. לאָזן ברודער, וואו איז ער, מאיר? געהרג'עט געוואָרן פון די רוסן? געשטאָרבן אין די פראָמען? פאַרוואָס זיינען מיר אַזוי אומגליקלאַך?

רפאל ניימאַן האָט פאַרביסן די ליפּן. ער האָט ניט געראָטן קיין טרייסט פאַר זיין אומגליקלאַכער כּלה, אין אים איר אַפּצוואונדען פון אירע טרויעריקע געדאַנקען האָט ער געזאָגט:

— איך וועל אָקאַרשט אָנקוקן דעם טרעגנטש, וואָס די רוסן האָבן געבויעט. אין ביעליע, ווי אונזערע לייט האָבן מיר דערציילט, האָבן זיי געוואוינט אין די טרעגנטשעס ווי אין פאַלאַצן. אָבער וואו־רט! אַט איז זייער טרעגנטש.

— עס איז געווען ווירקלאַך ווי דער אומגליקלאַכער סעמיאָן האָט זיי פריער דערציילט. ניט ווייט, הינטער דעם שלאָס, אין דעם קליינעם וועלדל זיינען געווען די אַקאַפּעס, וואָס כוואַסטונאָוו האָט געבויט.

רפאל ניימאַן האָט זיך ווי דערפריישט, ווען ער האָט אַנטדעקט די שוין־ גרובן. מיט שנעלע טריט אום ניט באַמערקט צו וועדן פון די רוסישע סאָלדאַטן, האָט ער געבראַכט גיטלען אין טרעגנטש.

דאָ וועסטו זיך דערוויל האַלטן, — האָט ער געזאָגט, — אמת, עס איז ניט זייער באַקוועם, אָבער איך פאַרזיכער דיר אַז דו וועסט דאָ לאַנג ניט פאַרבלייבן. נו, גיי אַריין.

— און דו? — האָט גיטל געפרעגט דערשראָקן, — דו וועסט מיך דאָך ניט לאָזן אַליין.

— ניין, איך וועל דיר ניט לאָזן אַליין מיין טייערערע, — האָט ער גערעדט צערטלאַך. — איך וועל גיין זעען אויף וויי וויינט די טרעגנטשעס זיינען גרויס, — איך מוז דאָך וויסן די לאַנג.

— ניי ניט רפאל, — האָט זיך די אומגליקלאַכע גיטל זיך געבעטן מיט אַן אויסדרוק פון שרעק אויף איר געזיכט, — לאָז מיך ניט אַליין, די רוסן וועלן נאָך אָנקומען!

— אָבער איך מוז גיין, — מיין טייערע! — האָט ער זיך געבעטן, די וועסט דאָ ניט זיין לאַנג; באַלד קום איך צו־ריק.

ער האָט איר אַרומגעטרענגען אין דעם טיפן טרעגנטש, און אָפּפרעסנדיק א טיפן קוש אויף אירע ליפּן איז ער שנעל פאַרשוואונדן געוואָרן פון אירע אויגן אייר־דער זי האָט געקאָנט אים צוריקהאַלטן.

אָבער רפאל ניימאַן איז געגאַנגען נאָכזעען אויף וויפיל די געפאַר איז גרויס, ווי ווייט די געפאַר איז גרויס, ווי ער האָט געוואָגט גיטלען; דען דאָס איז אים געווען נויטיק. ער האָט געוואוסט, ד אַס אויפרוהן זיינען פאַרשפּרייט אין דער דאָזיקער געגנט, און אַז עס איז פאַר אים ניטאָ קיין וועג זיך דורכצורייסן, אין דעם טרעגנטש איז ער פון זיי זיכער. אויב ער וועט ניט געפינען קיין מיטל אַרויסצוקומען פון דאַנען איז ער צוזאַמען מיט גיטלען פאַרלאָרן.

און דעם מיטל האָט רפאל געפונען.

איבערלאַזנדיק גיטלען אין ער פאַרזיכטיק געגאַנגען צו דעם פלאַץ וואו דער רוסישער סאָלדאַט איז געלעגן טויט. ער האָט דעם טויטן אויעקגעטראָגן אין וועלדל.

הינטער די בוימער האָט ער פון דעם טויטן אַראָפּגעצויגן די קליידער און האָט ער פון זיך אַליין אויסגעגאָסן די פרישן קליידער און זיי אָנגעטאָן דעם טויטן, און אַליין האָט ער זיך אָנגעטאָן אין דעם רוסישן מונדיר. און ער האָט זיך אומגעקערט צו גיטלען.

— איך האָב דיר פריער ניט געוואָלט זאָגן, — האָט ער געזאָגט צו גיטלען, ווייל איך האָב זיך געוואָלט איבערצייגן, אויב אימיצער קאָן מיך דערקאָנען אין מיינע נייע קליידער אַלס רוסישער סאָלדאַט פאַרוואַנדלט זיך אין א רוסישן אינפאַנטריסט, דאַרף ער זיין זיכער, אויף די דאָזיקע פאַרוואַנדלונג איז אים געלונגען.

— אָבער דו האָסט מיך ניט דערקאָנט, איך בין זיכער!

— און צו וואָס דאַרפסטו די דאָזיקע איבערקליידונג? — האָט גיטל אים געפרעגט, — דו וועסט דאָך ניט ווערן קיין רוסישער סאָלדאַט!

— פאַרוואָס ניט? — האָט רפאל זיך געוואונדערט, — די נאַנצע געגנט פון מזרח גאַליציע איז פאַרפלייצט מיט רוסישע סאָלדאַטן, און דו ווייסט דאָך, דאָס רוסישע שפּריכוואָרט: — געפינסטו זיך צווישן וועלף, זאָלסטו וואָיען ווי א וואָלף, — צווישן רוסישע סאָלדאַטן וועל איך זיין א רוס.

די צוויי פאַרליבטע יונגע מענשן זיינען געווען אין דעם טרעגנטש אויף א גרויסן שטיין, אַזוי צוגעדריקט איינער צו דעם אַנדערן, דאָס יעדער פון זיי האָט געהערט דאָס קלאַפּן פון דעם האַרץ ביי דעם אַנדערן. די וואַרעמקייט, וואָס האָט אַרויסגעשטראָמט פון זייערע קערפּערס האָט זיי ביידן פאַרשאַדעט.

און ביסלאַכווייז האָבן זיי גאָר פאַרגעסן די געפאַר וואָס רינגלט זיי אַרום און זיי האָבן זיך ביידע פאַרגעסן אין א רוראיקן, און געמיטלאַכן געשפּרעך.

— די ביסט מיר גאָר א גאַנצער רוס, האָט גיטל געזאָגט מיט א שמייכל אויף אירע פיינע ליפּן, — רוסישע שפּריכוואָרטער, א רוסישער מונדיר אין רוסישע זיטן — אַלץ וואָס דיר פעלט איז א רוסישער פּאַספּאָרט. דאָן וועסטו א גאַנצער ליטוואַק.

— דאָס בין איך סיי ווי סיי! — האָט רפאל ניימאַן געענטפערט ערנסט, — האָב איך דיר קיינמאָל ניט געזאָגט, אַז מיינע עלטערן שטאַמען פון רוסלאַנד, און אַז איך האָב נאָך מיין פאַמיליע ערגעץ אין דער ליטע.

— איך האָב עפּעס יאָ געהערט, אַז דו שטאַמסט איינגלאַך פון רוסלאַנד, — האָט גיטל געענטפערט, קוקנדיק אויף איר חתן מיט צערטלאַכע בליקן, — און וואָס וואוינט דיין פאַמיליע?

— איך ווייס ניט, — האָט דער יונגער מאַן געענטפערט טרויעריק, — איך האָב פאַרלאָרן פון זיי יעדן שפּור.

— וואָס הייסט דאָס? — האָט גיטל זיך געוואונדערט, — דו ביזט א רוסישער אַרויסגעזאָגט מיט פיין פון איינעם וואָס טראַגט מיט דעם פינסטערן גרויל פון פּויליש אירגטום. האָט אַרויסגערופן טרערן ניט בלויז פון די אויגן פון פרויען, נאָר אויך ביי א טייל מענער.

אידישע סטודענטן ווערן ניט צוגעלאָזט אין די פּוילישע לערן־אַנשטאַלטן

דער חורבן, און דער באַיקאָט אויף די אירן אין פּוילן איז ניט בלויז א פּוילישער, נאָר אויך א גייסטיקער.

"די פּוילישע רעגירונג," האָט נתן בוקסבוים געזאָגט, "האָט פאַרמאַכט די טירן פון אירע שולן פאַר די אידישע קינדער און די טירן פון די אוניווערסיטעטן פאַר די אידישע סטודענטן, און אויב איר ניקע סטודענטן געלינגט שוין צו גראַדואירן, זאָרגט זיך שוין די רעגירונג דערפאַר, אַז זיי זאָלן ניט קריגן קיין באַשעפטיקונג אין פּוילן.

25.000 קינדער אין געפאַר

"ניט ווייניקער ווי פינף־און־צוואַנציק טויזנט אידישע קינדער אין שול־עלטער לערנען אין די ציש"א שולן," האָט נתן בוקסבוים געזאָגט. "די שולן זיינען די דאָרט די איינציקע פעסטונגען אויפצוהאַלטן זיי מאָראַליש, אַז זיי זאָלן ניט ווערן קיין נאַסן־קינדער. די שולן זיינען דער איינציקער פּלאַץ, וואו זיי הערן א גוט וואָרט און וואו מען דערמוטיקט זיי צו געבן א שמייכל, אָבער אין פּוילן זיינען די שולן אין א סכנה פון אונטערגאַנג און דאַמאָלסט וועלן די קינדער אַרויסגעוואָרפן ווערן אין די גאַסן. וואו אין דער וועלט באַקומען אַזאַ "דערציאונג" וואָס וועט זיין צו שאַנד און צו שפּאָט ניט נאָר פאַר די אידן פון פּוילן, נאָר פאַר אַלע אידן פון דער גאַנצער וועלט.

סטודענט חלשין פאַר הונגער

"די נייט ווערט גרעסער פון יאָר צו יאָר," האָט נתן בוקסבוים געזאָגט. "איך האָב ערשט דערהאַלטן ידיעות פון ווילנע און אומגעגנט. אַז קינדער פאַלן אויעק פון די ביינקלאַך אין די שול־באַנקלעכער טע פון הונגער. פון זייערע שיך און קליידער און אָפּגערעדט אַז זיי גייען אַרום נאָר־קעט און באַרוועט.

פּראָצענט פון די קינדער אָנגעשטעקט מיט שווינדזוכט

די אַלגעמיינע באַדינונגען פון זייער לעבן אין די מאָנערע, ווייניק און שלעכטע שפּייז, און די פאַרפעסטע ליפּט אין זייערע אַרימע היימען, האָט דוראַנירט די יונגע לעבנס פון די קינדער. און דער רעזולטאַט איז, אַז צוויי און זיבעציק פּראָצענט פון די אידישע קינדער אין פּוילן זיינען אָנגעשטעקט מיט שווינדזוכט און זיי מיר זען אָפּגעשיקט ווערן אין סאַנאַטאָריעס וואָס ווערן אויסגעהאַלטן פון די אַרימע גראַשנס פון די אידישע מאַסן אין פּוילן.

באַרויקע הולף אומבאַדינגט נויטיק

עס איז שווער איבערצוגעבן אין א צייטונגס באַריכט דעם איינדרוק פון דעם אויפרוף וואָס נתן בוקסבוים האָט געמאַכט, צו שטיצן, צו רעטן פון אונטערגאַנג אַט די פינף און צוואַנציק טויזנט יונגע אידישע אומשולדיקע נפשות — די קינדערלאַך!

"מיר שטייען אין מיר קעמפן, האָט ער געזאָגט, מיט אונזערע לעצטע כחות פון אַלע אידישע אָרגאַניזאַציעס, אַלע אידישע אינדיווידואַלן, אַלע אידישע אינטערעסן, אַלע אידישע הייפן, אַלע אידישע אַמבאַציעס, אַלע אידישע אַמבאַציעס, אַלע אידישע אַמבאַציעס